

ACCESUL TINERELOR TRANSILVĂNENCE ÎN UNIVERSITĂȚI REFLECTAT ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ DIN ARDEAL

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea multe tinere de origine burgheză din țări din vestul Europei, precum Germania, Franța, Anglia, îmbrățișau cariera didactică. Momentul ales era propice, deoarece se înregistrau progrese în construcția sistemului educațional școlar, inclusiv al celui de învățământ superior, statele europene încercând să ridice gradul de alfabetizare al cetățenilor lor. De această perioadă însemnată în dezvoltarea învățământului au beneficiat într-o măsură din ce în ce mai mare nu numai băieții, ci și fetele. Grație profesionalizării - alegerea carierelor didactice fiind primul pas -, femeile au reușit să surmonteze, în câteva decenii, restricțiile în accesul la toate nivelurile de învățământ, de la cel primar la cel superior, debutul fiind făcut în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea.

Astfel, dorința de a urma cursurile și seminariile din universitate devenise tot mai puternică în rândul tinerelor fete care absolviseră un gimnaziu și își doreau o pregătire superioară. Creșterii numărului de licee frecventate de femei i-a urmat o presiune asupra universităților, cu scopul ca acestea să-și deschidă porțile pentru tinerele femei doritoare să-și continue studiile. Dinamica stimulată de mișcarea pentru drepturile femeilor a modificat și raportul dintre bărbați și femei în învățământul superior. În Anglia, țara unde mișcarea feministă luase avânt cu mult înaintea restului Europei, existau două institute de învățământ superior, „Quenn’s College” și „Bedford College”, care au început să primească femeile, numai ca auditoare ale cursurilor. În 1862, Emily Davies organiza un comitet care milita pentru acordarea diplomelor de absolvente femeilor care frecventau universitatea. Înspre 1870, Emily Davies și Barbara Bodichon au fondat primul institut pentru femei. Acesta și-a început cursurile cu 5 studente, devenind „Girton College”. Inițial, nu a fost recunoscut de autoritățile universitare. În 1880, „Newham College”, un alt institut pentru femei, a fost fondat la Cambridge University. Frecvența femeilor a crescut. Astfel, până în 1910, a ajuns la 1000 studente la

* Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva; e-mail: cristinaplosca@yahoo.com.

Oxford și Cambridge. „Educațiunea la femeile engleze este aproape pe un picior de egalitate cu a bărbatului. În orice universitate, în orice colegiu universitar, pretutindeni numărul femeilor e remarcabil. Prin secolul al 17-lea se înființează școli de caritate sub protecția bisericeii. În 1848 se înființa la Londra un colegiu universitar pentru femei. La 1871 universitatea din Londra permite femeilor tote gradele și examenele academice”¹.

În 1895, în Germania, fetele care se pregăteau să devină învățătoare emerite aveau dreptul să se înscrie la universități, ca observatoare, să asiste la lecții și să frecventeze seminariile, condiția fiind consimțământul profesorului. În semestrul de iarnă 1896/1897, în universitățile prusace, studiau 223 femei, ca observatoare. În 1899, Bundesrat-ul permitea femeilor să susțină examenul german de acreditare în practica profesiei medicale². Admiterea oficială în universitățile prusace a fost promulgată abia în 1908, anul universitar 1908/1909 având înscrise 1132 studente.

În 1895, dreptul de a studia în Universitate a fost acordat femeilor din Imperiul Austro-Ungar și, implicit, din Transilvania. Femeile erau admise ca „*auditoare libere*”, însă nu puteau trece doctoratul. Sub titlul *Femei la Universitate*, „Gazeta de Transilvania” scria: „*Ministrul unguresc de justiția a cerut părerea corpului profesoral dela universitatea din Budapesta asupra cestiunei: daca femeile sunt a se admite la studiu la universitate. Facultatea filosofică de medicină a opinat pentru admiterea femeilor. Și acum s’a alăturat și senatul universitar ținut sub președinția rectorului Dr. Iosif Fodor la părerea acesta declarând, că consideră de admisibil, ca femeile să pășească pe cariera de medic și farmacist. Se va cere înse necondiționat să cunoscă limba latină și să fi depus esamenul de maturitate (bacalaureat). După absolvirea studiilor universitare aceste ascultătoare să primescă apoi diploma de medic și farmacist. Senatul va comunica această hotărâre ministrului de justiția într’o reprezentăția*”³. Era vorba despre Universitatea Regală Maghiară de la Budapesta, una dintre cele mai frecventate universități de către românii din Transilvania și Banat în secolul XIX și începutul secolului XX. Aceasta fusese creată în ambianța Contrareformei (reformei catolice), la 12 mai 1635, de către episcopul de Esztergom, în vechiul oraș Trnava. Era structurată pe modelul iezuit, cu două facultăți, de Litere și de Teologie. În timp, o parte dintre facultăți (Drept, Medicină și Filozofie) au fost mutate la Pesta, iar Teologia la Bratislava⁴. Mare parte a

¹ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 156, 14/26 iul. 1895, p. 3.

² Ute Frevert, H.G. Haupt, *Omul secolului XIX*, București, Ed. Polirom, 2002, p. 161.

³ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 142, 27 iun./9 iul. 1895, p. 2.

⁴ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și*

femeilor care frecventau Universitatea se îndreptau spre specialitățile umaniste - Litere, limbi străine -, alegând, apoi, meseria de profesoară.

Chiar dacă dreptul de a fi auditor era câștigat, totuși, pentru o diplomă, femeile erau condiționate de nota de la examenul de bacalaureat (*matura*) și, uneori, și de cunoașterea limbii latine.

Din nou, din rubrica *Femei la universitate* a ziarului amintit: „Majestatea sa a aprobat proiectul ministrului de culte Wlassics, că pe viitor se potă cerceta universitatea și femei ca ascultătoare regulate la facultatea filosofică și medicinală, și se-și potă câștiga diplome. Femeile respective trebuie înse se producă necondiționat testimonii de maturitate, și pentru fiecare cas special se ceră permisiunea ministrului de culte. Vor trebui deci să se înființeze gimnasia anume pentru femei, ca aceste se depună bacalaureatul în totă regula”⁵. Din aceeași rubrică: „Pe când era ministru Wlassics a permis și fetelor să se înscrie la universitate ca studente ordinare la facultatea de filozofie și la facultatea de medicină. An de an a crescut numărul fetelor studente, anul trecut s-a luat hotărârea ca numai fetele cari au examenul de maturitate cu eminentă să fie admise imediat la universitate, cele cu nota bine să fie admise sau respinse numai după ce au ascultat 2 semestre la universitate ca studente extraordinare, iar cele cu nota suficient să nu fie admise deloc”⁶.

Remarcăm câteva dintre absolventele de origine transilvăneană, din cadrul Facultății de Medicină a Universității Regale Maghiare din Budapesta: Butean Marta - matricolă 1735 religie greco-catolică, născută la 21 noiembrie 1888, la Beiuș, Bihor, absolventă a Gimnaziului Superior Greco-catolic din Beiuș. A frecventat următoarele semestre 1905/1906, 1906/1907, 1907/1908, 1909/1910, finalizând, la 10 noiembrie 1910, cu un doctorat medical universitar⁷ -; Moga Kornelia Claudia - matricolă 1749, religie ortodoxă, născută la 9 septembrie 1885, la Sibiu, absolventă a Gimnaziului Superior din Sibiu, a fost auditor extraordinar 1906/1907, 1907/1908, 1908/1909, 1909/1910, finalizat cu doctorat medical universitar⁸; Seni Laura - matricolă 1849, religie greco-catolică, născută la 19 decembrie 1886, în Monor, Bistrița Năsăud, absolventă a Gimnaziului Superior Fundațional Năsăud, a început Facultatea de Medicină la Cluj, la Universitatea „Franz Iosif”, pe care a frecventat-o 2 ani (1907/1908, 1908/1909) și a finalizat-o la Budapesta, la 26 octombrie 1912, având

Banat, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujană, 2007, p. 66-67.

⁵ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 254, 16/28 nov. 1895, p. 2.

⁶ *Ibidem*, nr. 235, 23 oct./5 nov. 1895, p. 3.

⁷ Cornel Sigmirean, *op.cit.*, p. 413.

⁸ *Ibidem*, p. 413.

doctorat medical universitar⁹. Deși dreptul de a studia în universitățile din Imperiu fusese dat în 1895, totuși, în Universitatea din Cluj, procentul femeilor se ridica doar la 4% din totalul studenților. Universitatea fusese înființată în 1872, la 19 noiembrie. A început să funcționeze cu 4 facultăți: Drept și Științe politice; Medicină, Filozofie, Limbi și Istorie; Matematică și Științe naturale, precum și un Curs de farmacie. Exista și o catedră de Limba română¹⁰.

Sub titlul *Înscrierile la universitatea din Budapesta*, „Gazeta Transilvaniei” informa că înscrierile pentru cursul noului an școlar „vor începe la 1 Septembrie și vor dura până la 12 Septembrie. Acei cari vor fi împiedecați de niscaiva afaceri și nu se vor putea înscrie în timpul fixat, se vor putea înscrie pînă la 14 Octombrie, dacă vor presenta rectoratului, acte oficioase prin cari să se documenteze întârziere. Studente nu se vor primi fără permisiunea ministerului de culte, iar cererile pentru acest scop se vor presenta decanului universității pînă la 10 August”¹¹. Din acest anunț, observăm discriminarea existentă: bărbații se puteau înscrie pînă la 14 octombrie, iar femeile trebuiau să prezinte cererile pînă la 10 august, spre a fi supuse unor analize temeinice.

După obținerea dreptului la studii universitare, au apărut și femeile profesori. În acest sens, articolul *Femei profesori la universitatea din Viena*: „Din Viena se depeșează că ministrul cultelor și al inspecției publice a aprobat hotărârea de mai nainte vreme a facultății filozofice cu privire la aplicarea de profesori femei la acea facultate. În urma asta d-șoara Dr. Eliza Poser a fost admisă în calitate de privat-docentă pentru filologia romanică la acea facultate”¹². Și tot la Viena se întâmplau următoarele: articolul *Femei la universitățile din Austria*: „Ministrul austriac al instrucțiunii publice a dat o ordinațiune, prin care permite femeilor de-a se înscrie la facultățile filosofice ale universităților cu începutul lunie lui Octomvre a.c. atît ca ascultătoare, cât și extra-ordinare. Ce privesce înscrierea la facultatea de medicină, acesta se va regula mai târziu”¹³.

Acordarea titlului de doctor în medicină a fost marcat și în presa românească. Articolul *Prima damă doctor în medicină în Ungaria*: „S’a promovat în aula universității din Budapesta, în fața unui public numeros, d-ra Charlota Steinberger, doctor în medicină. Această damă este cea dintâiu, care a absolvat studiile la universitatea din Ungaria. D-șoara dr. Steinberger va merge în streinătate pentru a se dedica studiului ginecologic și după aceea

⁹ *Ibidem*, p. 418.

¹⁰ *Ibidem*, p. 101.

¹¹ „Lupta”, nr. 59, 10/23 iul. 1908, p. 5.

¹² *Ibidem*, 18/31 aug. 1907, nr. 179, p. 6.

¹³ *Ibidem*, nr. 100, 7/20 iun. 1909, p. 6.

va face praxa în Budapesta”¹⁴.

Accesul spre licee, respectiv gimnazii, în Transilvania, a creat femeilor un debușeu către noi opțiuni. Acestea erau opțiunile profesionale, din ce în ce mai solicitate înspre ultima parte a secolului al XIX-lea, activitatea adecvată femeilor din rândurile burgheziei fiind învățământul. Pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, odată cu deschiderea a tot mai multe școli elementare, precum și superioare, publice sau private, au oferit posibilitatea femeilor de a ocupa o funcție într-una din aceste școli. Nu toate fetele, după absolvirea unei școli de învățătoare - respectiv preparandii - sau unui institut din România, ocupau funcția într-o școală. De multe ori, deveneau institutoare, preferând să lucreze pentru familii bogate, având posibilitatea de a călătorii sau fiind însoțitoare de doamne. Reclamele cu aceste „oferte de lucru”, apăreau în toate ziarele românești ca „Lupta”, „Gazeta Transilvaniei”, „Drapelul” etc.: „O domnișoară de român, absolventă a Institutului Oteteleşanu din București, se recomandă de crescătoare lângă copii din casă bună eventual însoțitoare lângă vre o doamnă. Oferte să se trimită la redacția «Lupta» însoțite și cu condițiunile de plată”¹⁵. Academia înființase, sub numele Institutul „Ion Oteteleşanu”, la Măgurele, o școală pentru fete române, cărora li se va da o creștere și o educație de bune mame de familie, însă fără pretenție de lux. Ioan Slavici a fost numit director de studii și profesor de limba română, istorie și etică¹⁶. Altă ofertă era următoarea: „O domnișoară română de 20 de ani, cu 2 clase civile, știe foarte bine lucru de mână perfect limba română și maghiară în vorbit și scris. Caută loc într’o familie bună româncă crescătoare lângă copii sau o altă ocupațiune potrivită. Oferte se să trimită la administrația Lupta”¹⁷.

Alt exemplu îl constituie următoarele formulare de la rubrica *Avis publicului*: „D-na Laura Windkopp, învățătoresă diplomată, face cunoscut că, începând din 1 Octomvre va da instrucția din limba germană, francesă și italiană, precum și de pian atât pentru începători cât și pentru înaintați, după metoda conservatorului din Viena. Date detaliate a se afla la casa Stănescu, str. Castelului, nr. 48”¹⁸.

Calificarea pentru profesia de învățătoare se făcea în urma absolvirii unui curs preparandial, care consta în susținerea examenului de competențe, dar și în dobândirea certificatului sau atestatului

¹⁴ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 235, 25 oct./7 nov. 1900, p. 2.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 47, 7/20 mar. 1908, p. 6.

¹⁶ Mihai Bordeianu, Petru Vladonshi, *Învățământul românesc în date*, Iași, Ed. Junimea, 1979, p. 272.

¹⁷ „Lupta”, nr. 80, 10/23 iunie 1908, p. 6.

¹⁸ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 191, 31 aug./12 sep. 1900, p. 3.

școlar. Pentru acest examen, era necesară o bibliografie, care consta nu numai în manuale școlare, ci era suplimentată cu o tematică variată. Exemple: *Compendiu de limba română, Istoria și geografia Ungariei*, cărți ce se puteau achiziționa de la Tipografia seminarială Blaj și alte librării¹⁹.

Legea învățământului din 1868 stipula că acordarea certificatului de calificare profesională a unui dascăl depinde de absolvirea cu succes a unui curs preparandial. O altă condiție: experiență de minim doi ani într-o școală. Dintre obiectele de studiu obligatorii din care candidații erau examinați remarcăm: religie (ritul și cântul bisericesc), limbile maternă, maghiară și germană (gramatica), pedagogia, metodică, istoria patriei, matematica, economia rurală, geografia, statistica, științele naturale, desenul, caligrafia, gimnastica. Examenele (scris, oral și practic) se desfășurau anual, în martie și octombrie, candidații fiind supravegheați de comisia examinatoare, care era alcătuită dintr-un reprezentant al Ordinariatului, inspectorul diecesan al școlilor populare, directorul Institutului preparandial și tot corpul profesoral²⁰.

Iată un exemplu: articolul *Nouă profesoră pentru școlile civile*: „Ni se scrie din Budapesta: D-șora Catinca Bogdan din Brașov a făcut în 25 cu distincțiune esamenul de profesoră pentru școlile civile. Noua profesoră deși s-a calificat pentru cele mai grele studii (matematico-fisice) a dobândit totuși din tote studiile cu unanimitate de voturi nota de <<eminentă>>. În ziua următoare la 26, d-sa a făcut și esamenul special de gimnastică de asemenea cu eminentă, obținând astfel și diploma de profesoră de gimnastică pentru școlile civile - felicităm noua profesoră pentru îndoitul succes”²¹. Această domnișoară preferase să frecventeze studiile oferite de capitala maghiară, pentru a absolvi o școală normală.

În Europa, odată cu deschiderea universităților și specializărilor, femeile au ales și alte profesii. Exemplificăm prin popularizarea în ziarele timpului a diverselor reușite feminine: prima femeie avocat în Rusia, d-na Ianina Podourszky, din Moscova, primită în Barou - „camera avocațială” - menționată în ziarul „Lupta”. În același periodic ne este prezentată știrea despre jurământul depus de prima femeie avocat din Paris.

În România, elocvente și importante prin urmări au fost legile emise de Spiru Haret în 1896 și 1899. Prima se refera la învățământul

¹⁹ Mirela Andrei Popa, Aurelia Mariana Dan, *Școală și Biserică. Circularele școlare din vicariatul Rodnei (1850-1918)*, vol. I, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2008, p. 22.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ „Lupta”, nr. 134, 16/29 iun. 1900, p. 2.

primar și normal, diferențiind tipul de studiu pentru școlile primare (5 ani pentru școlile rurale și 4 ani pentru școlile urbane). Deși foloseau aceeași programă școlară, legea urmărea să rezolve problema localurilor de școală, prevedea înființarea școlilor primare superioare, care, potrivit legii, aveau scopul să dea elevilor cunoștințele practice necesare diferitelor meserii - și în agricultură. Următoarea, din 1899, se referea la învățământul profesional, urmând a fi pusă în aplicare din 1901. Învățământul românesc profesional a primit o nouă orientare, spre nevoile societății²². Se prevedeau două grade secundare în școlile de fete. Cel de-al doilea grad cuprindea două cicluri, dintre care unul era echivalent cu secția clasică modernă a liceului de băieți. În învățământul superior, în anul școlar 1900/1901, erau înscrise, la Drept - 27 de fete și 297 băieți, la Litere - 159 fete și 545 băieți, la Științe - 18 fete și 263 băieți, la Medicină - 25 fete și 487 băieți. În 1911/1912, proporțiile s-au modificat în favoarea fetelor: la Litere - 186 fete, 236 băieți; la Medicină - 165 fete și 507 băieți²³. Prima femeie care a absolvit cursurile învățământului superior românesc a fost Maria Zaharescu, licențiată a Facultății de Litere și Filozofie de la Universitatea din București. Încă 33 de studente la București și 14 la Iași au devenit licențiate în Litere și Filozofie, una dintre ele fiind Tereza Stratilescu, cunoscută militantă feministă²⁴. Alte 9 care au obținut doctoratul în Medicină au avut-o în mijlocul lor pe Elena Densușianu, fiica lui Aron Densușianu. Totuși, teama bărbaților față de concurența femeii creștea. Amintim faptul că, în Regat, exista o dispoziție prin care femeile erau excluse de la posibilitatea de a deschide farmacii. Astfel, și mai târziu, absolventele de Farmacie puteau fi doar salariate în farmacii conduse de bărbați.

Începutul secolului XX, în Europa, era dificil pentru femei să obțină educație universitară. Fără a absolvi o universitate era greu de găsit o profesie onorabilă. După lupte îndelungi, au putut accede de la absolvente de Limbi străine către Medicină. La 1900, existau, în Europa, aproximativ 200 absolvente de Medicină. După 1910, femeile au putut să aibă profesii precum bancher și contabil, dar încă nu puteau profesa în diplomație și justiție.

²² Mihai Bordeianu, Petru Vladonshi, *op. cit.*, p. 284.

²³ Paraschiva Căncea, *Mișcarea pentru emanciparea femeii în România 1848-1948*, București, Editura politică, 1976, p. 72.

²⁴ *Ibidem* p. 36.

THE ACCESS OF YOUNG TRANSYLVANIAN WOMEN IN UNIVERSITIES REFLECTED IN THE ROMANIAN MEDIA FROM TRANSYLVANIA

Abstract

The access of women in universities was allowed in Europe at the end of the 19th century. For example, in England, where the feminist movement started long before it did in Europe, there were two institutes of higher education; in Germany, the Bundesrat allowed women to apply at universities since 1895, to assist classes and to take part at seminaries.

In the Austro-Hungarian Empire and therefore in Transylvania, women were admitted to universities as free listeners. We may notice in "Gazeta Transilvaniei" and in "Lupta" the stages that were made until women were allowed to participate at classes and seminaries, but also the conditions to be admitted at the universities from Budapest, Cluj and Vienne.

Keywords: university, Transylvania, women, medicine, philosophy.